

PAUL AUSTER

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΕΠΙΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ

Περιλαμβάνεται πρόσφατη συνέντευξη
του Paul Auster για το βιβλίο
Η επινόηση της μοναξιάς σε πρώτη δημοσίευση.

ΤΗ ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΥΠΑΡΧΕΙ ΖΩΗ. Ένας άνθρωπος, για παράδειγμα, με θαυμάσια υγεία, ούτε καν γέρος, χωρίς ιστορικό ασθενειών. Όλα είναι όπως ήταν, όπως θα είναι πάντα. Εκείνος ζει από μέρα σε μέρα, νοιάζεται μονάχα για τη δουλειά του, ονειρεύεται μονάχα τη ζωή που απλώνεται μπροστά του. Κι έπειτα, ξαφνικά, υπάρχει θάνατος. Ο άνθρωπος αφήνει έναν αναστεναγμό, σωριάζεται στην καρέκλα του κι έρχεται ο θάνατος. Το αιφνίδιο του πράγματος δεν αφήνει περιθώρια για σκέψεις, δεν δίνει στο μυαλό την ευκαιρία να αναζητήσει μια λέξη που θα μπορούσε να προσφέρει παρηγοριά. Μένουμε μονάχα με τον θάνατο, το αδιαμφισβήτητο γεγονός της θνητότητάς μας. Μπορούμε να δεχτούμε με εγκαρτέρηση τον θάνατο μετά από μια μακρόχρονη αρρώστια. Ακόμα και τον θάνατο από ατύχημα μπορούμε να τον αποδώσουμε στη μοίρα. Αλλά το να πεθάνει ένας άνθρωπος χωρίς προφανή αιτία, να πεθάνει απλώς και μόνο επειδή είναι άνθρωπος, μας φέρνει τόσο κοντά στο αόρατο σύνορο μεταξύ ζωής και θανάτου, ώστε να μην ξέρουμε πλέον σε ποια πλευρά βρισκόμαστε. Η ζωή γίνεται θάνατος, θαρρείς κι αυτός ο θάνατος ανέκαθεν κατακυρίευε τούτη τη ζωή. Θάνατος χωρίς προειδοποίηση. Που σημαίνει: η ζωή σταματά. Και μπορεί να σταματήσει ανά πάσα στιγμή.

Έμαθα τα νέα για τον θάνατο του πατέρα μου πριν από τρεις εβδομάδες. Ήταν Κυριακή πρωί, κι εγώ βρισκόμουν στην κουζίνα ετοιμάζοντας το πρωινό του μικρού μου γιου, του Ντίιβιντ. Στο πάνω πάτωμα η γυναίκα μου ήταν ακόμη στο κρεβάτι, ζεστή κάτω από τα παπλώματα, απολαμβάνοντας μερικές επιπλέον ώρες ύπνου. Χειμώνας στην εξοχή: ένας κόσμος σιωπής, καπνός απ' τα ξύλα, λευκότητα. Το μυαλό μου ήταν γεμάτο σκέψεις για το κείμενο που έγραφα την προηγούμενη νύχτα, και περίμενα πώς και πώς το απόγευμα, οπότε θα μπορούσα να ξαναγυρίσω στη δουλειά μου. Και τότε χτύπησε το τηλέφωνο. Αμέσως κατάλαβα ότι υπήρχε κάποιο πρόβλημα. Κανείς δεν τηλεφωνεί στις οκτώ το πρωί της Κυριακής, εκτός κι αν είναι να μεταδώσει νέα που δεν μπορούν να περιμένουν. Και τα νέα που δεν μπορούν να περιμένουν είναι πάντα κακά νέα.

Δεν μπορούσα να επιστρατεύσω ούτε μια εμπνευσμένη σκέψη.

Πριν ακόμη μαζέψουμε τα πράγματά μας και ξεκινήσουμε για το τρίωρο ταξίδι μας προς το Νιου Τζέρσεϊ, ήξερα ότι θα έπρεπε να γράψω για τον πατέρα μου. Δεν είχα κανένα σχέδιο, δεν είχα καμιά συγκεκριμένη ιδέα τι σήμαινε αυτό. Δεν θυμάμαι καν να πήρα κάποια σχετική απόφαση. Βρισκόταν απλώς εκεί, μια βεβαιότητα, μια υποχρέωση που άρχισε να μου επιβάλλεται από τη στιγμή που έμαθα τα νέα. Σκέφτηκα ότι ο πατέρας μου πέθανε. Αν δεν δρούσα γρήγορα, τότε ολόκληρη η ζωή του θα χανόταν μαζί μ' εκείνον.

Τώρα που το ξανασκέφτομαι, ακόμα και από αυτή τη μικρή απόσταση των τριών εβδομάδων, θεωρώ την αντίδραση αυτή μάλλον περιέργη. Πάντα φανταζόμουν ότι ο θάνατος θα μ' έκανε να μουδιάσω, θα με ακινητοποιούσε μέσα στη θλίψη. Τώρα

όμως που συνέβη δεν έχυσα δάκρυα, δεν ένιωσα να καταρρέει ο κόσμος γύρω μου. Κατά έναν παράξενο τρόπο, ήμουν απρόσμενα προετοιμασμένος να δεχτώ τούτο τον θάνατο, παρά τον αιφνίδιο χαρακτήρα του. Αυτό που με ενόχλησε ήταν κάτι άλλο, κάτι άσχετο με τον θάνατο ή την ανταπόκρισή μου σ' αυτόν· ήταν η συνειδητοποίηση ότι ο πατέρας μου δεν άφηνε πίσω του ίχνη.

Δεν είχε σύζυγο, δεν είχε οικογένεια που να εξαρτάται απ' αυτόν, ούτε έναν άνθρωπο που η ζωή του θα άλλαζε εξαιτίας της απουσίας του. Ένα στιγμιαίο σοκ, ίσως, εκ μέρους των σκόρπιων φίλων του, που θα πάγωναν τόσο στη σκέψη ενός παράξενου θανάτου όσο και με την απώλεια του φίλου τους, ακολουθούμενο από μια σύντομη περίοδο πένθους, κι έπειτα τίποτα. Τελικά, θα ήταν σαν να μην υπήρξε ποτέ.

Υπήρξε απών ακόμα και προτού πεθάνει και, εδώ και πολύ καιρό, οι οικείοι του είχαν μάθει να αποδέχονται την απουσία του, να την αντιμετωπίζουν ως θεμελιώδη ιδιότητα της ζωής του. Τώρα που έφυγε, δεν θα ήταν δύσκολο για τον κόσμο να αφομοιώσει το γεγονός ότι έφυγε για πάντα. Η φύση της ζωής του είχε προετοιμάσει τους ανθρώπους για τον θάνατό του – ήταν τρόπος ειπείν ένας αναμενόμενος θάνατος – και, αν κάποτε τον μνημόνευαν, αυτό θα γινόταν αόριστα και τίποτα περισσότερο.

Απαλλαγμένος από πάθη που σχετίζονταν είτε με κάποιο αντικείμενο είτε με κάποιο πρόσωπο ή μια ιδέα, ανίκανος ή απρόθυμος να εκδηλώσει συναισθήματα σε οποιοσδήποτε συνθήκες, κατάφερε να κρατηθεί σε απόσταση από τη ζωή, να αποφύγει την κατάδυση στην ουσία των πραγμάτων. Έτρωγε, πήγαινε στη δουλειά του, είχε φίλους, έπαιζε τένις, κι όμως ήταν απών. Ήταν, με τη βαθύτερη, την πιο σταθερή έννοια, ένας αόρατος άνθρωπος. Αόρατος για τους άλλους και, το πιθανότερο, αόρατος και για τον ίδιο του τον εαυτό. Αν όσο ζούσε δεν έπαψα ποτέ να τον αναζητώ, αν πάσχιζα να ανακαλύψω τον

πατέρα που απουσίαζε, τώρα που πέθανε, ακόμη νιώθω σαν να πρέπει να συνεχίσω να τον αναζητώ. Ο θάνατος δεν άλλαξε τίποτα. Η μόνη διαφορά είναι ότι εγώ εξάντλησα τα δικά μου χρονικά περιθώρια.

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια έζησε μόνος του. Πεισματικά, μυστηριωδώς, σαν να μην τον άγγιζε ο κόσμος. Δεν έμοιαζε με άνθρωπο που καταλαμβάνει χώρο, αλλά μάλλον με ένα κομμάτι αδιαπέραστου χώρου που είχε σχήμα ανθρώπου. Ο κόσμος αναπηδούσε μακριά του, κομματιαζόταν πάνω του, μερικές φορές προσκολλάτο πάνω του, ποτέ όμως δεν τον διαπέρασε. Δεκαπέντε χρόνια στοίχειωνε ολομόναχος ένα πελώριο σπίτι, και μέσα σ' αυτό το σπίτι πέθανε.

Ένα μικρό διάστημα ζήσαμε εκεί σαν οικογένεια: ο πατέρας μου, η μητέρα μου, η αδελφή μου κι εγώ. Μετά το διαζύγιο των γονιών μου, σκορπίσαμε: η μητέρα μου άρχισε μια καινούργια ζωή, εγώ πήγα στο κολέγιο και η αδελφή μου ακολούθησε τη μητέρα μου, ώσπου τελείωσε κι αυτή το σχολείο. Μονάχα ο πατέρας μου έμεινε στο σπίτι. Εξαιτίας ενός όρου του διαζυγίου, σύμφωνα με τον οποίο η μητέρα μου εξακολουθούσε να κατέχει ένα μερίδιο του σπιτιού και θα της παραχωρούνταν τα μισά από τα έσοδα όποτε αυτό πουλιόταν (πράγμα που έκανε τον πατέρα μου να μη θέλει να το πουλήσει), ή εξαιτίας μιας μυστικής άρνησης να αλλάξει τη ζωή του (ώστε να μη δείξει στον κόσμο ότι το διαζύγιο επηρέασε τη ζωή του με έναν τρόπο που δεν μπορούσε να τον ελέγξει), ή απλώς και μόνο λόγω αδράνειας, εξαιτίας ενός συγκινησιακού λήθαργου που τον εμπόδιζε να προχωρήσει σε οποιαδήποτε ενέργεια, έμεινε εκεί, ζώντας σε ένα σπίτι όπου θα μπορούσαν να βολευτούν έξι με επτά άτομα.

Ήταν ένα εντυπωσιακό μέρος: παλιό, γεροχτισμένο, στο στιλ

Τιδόρ, με διαχωριστικά στα παράθυρα, στέγη από πλάκες σχιστόλιθου και δωμάτια βασιλικών διαστάσεων. Η αγορά του υπήρξε ένα μεγάλο βήμα από την πλευρά των γονιών μου, ένα δείγμα αυξανόμενης ευημερίας. Ήταν η καλύτερη γειτονιά της πόλης, και μολονότι δεν ήταν ευχάριστο μέρος για να ζει κανείς (ιδίως για τα παιδιά), το γόητρό της ξεπερνούσε κατά πολύ τη νέκρα της. Λαμβάνοντας υπόψη ότι κατέληξε να περάσει την υπόλοιπη ζωή του σ' εκείνο το σπίτι, αποτελεί ειρωνεία της τύχης το γεγονός ότι στην αρχή ο πατέρας μου δεν δεχόταν να μετακομίσει εκεί. Παραπονιόταν για την τιμή (μόνιμο το θέμα) και, όταν επιτέλους συμφώνησε, το έκανε με μισή καρδιά. Έστω κι έτσι, πλήρωσε μετρητοίς. Όλα μια κι έξω. Ούτε υποθήκη, ούτε μηνιαίες δόσεις. Ήταν το 1959 και οι δουλειές του πήγαιναν πολύ καλά.

Πάντα άνθρωπος της συνήθειας, έφευγε από το σπίτι νωρίς το πρωί, δούλευε σκληρά όλη μέρα και, όταν γυρνούσε στο σπίτι (με εξαίρεση τις μέρες που δούλευε ως αργά), έπαιρνε έναν υπνάκο πριν από το δείπνο. Κάποτε, την πρώτη βδομάδα μας στο καινούργιο σπίτι, προτού εγκατασταθούμε κανονικά σ' αυτό, έκανε ένα παράξενο λάθος. Αντί μετά τη δουλειά να γυρίσει στο καινούργιο σπίτι, πήγε κατευθείαν στο παλιό, όπως έκανε χρόνια ολόκληρα, πάركαρε το αυτοκίνητό του στο δρομάκι του κήπου, μπήκε από την πίσω πόρτα στο σπίτι, ανέβηκε τις σκάλες, πήγε στην κρεβατοκάμαρα, ξάπλωσε στο κρεβάτι και το έριξε στον ύπνο. Κοιμήθηκε γύρω στη μία ώρα. Περιττό να πούμε πως, όταν η νέα οικοδέσποινα επέστρεψε και βρήκε έναν άντρα να κοιμάται στο κρεβάτι της, δοκίμασε μια μικρή έκπληξη. Σε αντίθεση όμως με τη Χρυσομαλλούσα του ομώνυμου παραμυθιού, ο πατέρας μου δεν έτρεξε να το σκάσει. Τελικά η παρεξήγηση λύθηκε και οι δυο τους γέλασαν για τα καλά. Ακόμα και σήμερα, γελώ κι εγώ μ' αυτή την ιστορία. Παρ' όλα αυτά,

μου προκαλεί και βαθιά θλίψη. Άλλο είναι να πάει κανείς κατά λάθος στο παλιό του σπίτι και τελείως άλλο, νομίζω, να μην πάρει είδηση ότι έχουν αλλάξει τα πάντα μέσα σ' αυτό. Ακόμα και το πιο κουρασμένο ή αφηρημένο μυαλό διαθέτει μια γωνιά καθαρού, ζώδους ανακλαστικού και μπορεί να μεταδώσει στο σώμα την αίσθηση του πού βρίσκεται. Θα έπρεπε να είναι κανείς σχεδόν αναίσθητος για να μη δει, ή τουλάχιστον να μη νιώσει, ότι το σπίτι δεν ήταν πια το ίδιο. «Η συνήθεια», όπως λέει ένας από τους ήρωες του Μπέκετ, «είναι σπουδαίος σιγαστήρας». Και αν το μυαλό δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί στη φυσική πληροφορία, τότε τι γίνεται όταν βρεθεί αντιμέτωπο με τη συναισθηματική πληροφορία;

Μέσα σ' εκείνα τα δεκαπέντε χρόνια δεν άλλαξε σχεδόν τίποτα στο σπίτι. Ούτε πρόσθεσε ούτε αφαίρεσε κάποιο έπιπλο. Οι τοίχοι έμειναν στο ίδιο χρώμα, τα κουζινικά δεν αντικαταστάθηκαν, ακόμα και τα φουστάνια της μητέρας μου δεν πετάχτηκαν, αλλά φυλάχτηκαν στην ντουλάπα της σοφίτας. Το ίδιο το μέγεθος του σπιτιού τον απάλλαξε από τη λήψη κάποιων αποφάσεων σχετικά με το περιεχόμενό του. Δεν είναι ότι γαντζωνόταν στο παρελθόν, προσπαθώντας να διατηρήσει το σπίτι σαν μουσείο. Αντιθέτως, έμοιαζε να μην ξέρει τι κάνει. Η αμέλεια ήταν αυτή που τον κυβερνούσε και όχι η μνήμη, και μολονότι συνέχισε να μένει στο σπίτι όλα αυτά τα χρόνια, έζησε μέσα σ' αυτό όπως θα ζούσε ένας ξένος. Καθώς τα χρόνια περνούσαν, εκείνος ξόδευε όλο και λιγότερο χρόνο εκεί. Έτρωγε όλα σχεδόν τα γεύματά του σε εστιατόρια, ρύθμιζε το κοινωνικό του ημερολόγιο κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να είναι απασχολημένος κάθε βράδυ, και το σπίτι το χρησιμοποιούσε λίγο περισσότερο απ' όσο ένα μέρος για ύπνο. Κάποτε, πριν από αρκετά χρόνια, έτυ-

χε να του αναφέρω πόσα λεφτά είχα κερδίσει από τα γραπτά και τις μεταφράσεις μου στη διάρκεια της περασμένης χρονιάς (αμοιβή εξευτελιστική με οποιαδήποτε κριτήρια, περισσότερα όμως απ' όσα είχα βγάλει ποτέ ως τότε) και αυτός μου απάντησε διασκεδάζοντας ότι είχε ξοδέψει περισσότερα απλώς και μόνο για φαγητό έξω. Η ουσία είναι ότι η ζωή του δεν είχε ως επίκεντρο το μέρος στο οποίο ζούσε. Το σπίτι του αποτελούσε έναν μονάχα από τους πολλούς σταθμούς μιας ζωής δίχως ανάπαυση και αγκυροβόλιο, και τούτη η έλλειψη επίκεντρου είχε ως αποτέλεσμα τη μετατροπή του πατέρα μου σε μόνιμο παρείσακτο, σε τουρίστα της ίδιας του της ζωής. Ποτέ δεν είχες την αίσθηση ότι μπορούσες να τον εντοπίσεις.

Ωστόσο το σπίτι μου φαίνεται σημαντικό, έστω και μόνο στον βαθμό κατά τον οποίο παραμελήθηκε, σύμπτωμα μιας πνευματικής κατάστασης, απροσπέλαστης αλλιώς, που εκδηλωνόταν μέσα από συγκεκριμένες εικόνες ασύνειδης συμπεριφοράς. Το σπίτι έγινε η μεταφορά της ζωής του πατέρα μου, η ακριβής και πιστή απεικόνιση του εσωτερικού του κόσμου. Επειδή, αν και κρατούσε το σπίτι συγυρισμένο και το διατηρούσε λίγο πολύ όπως ήταν, αυτό υπέστη μια βαθμιαία και αναπόφευκτη διαδικασία αποσύνθεσης. Ο ίδιος ήταν επιμελής, έβαζε πάντα τα πράγματα στη θέση τους, δεν νοιαζόταν όμως για τίποτα, δεν καθάριζε ποτέ τίποτα. Τα έπιπλα, ιδίως στα δωμάτια που επισκεπτόταν σπανίως, ήταν σκεπασμένα με σκόνη και ιστούς αράχνης, ενδείξεις ολοκληρωτικής παραμέλησης. Ο φούρνος της κουζίνας ήταν σε τέτοιο βαθμό καλυμμένος με καμένα φαγητά, που δεν τον έσωζε τίποτα. Στα ράφια του ντουλαπιού σέρνονταν, μερικές φορές για χρόνια, συσκευασίες με αλεύρι που είχε πιάσει μαμούνια, πολυκαιρισμένα κρακεράκια, σακούλες με ζάχαρη που είχε πετρώσει, μπουκάλια με σιρόπι που δεν άνοιγαν πια. Όποτε ετοίμαζε ένα γεύμα για τον εαυτό του, θα

έπλενε αμέσως και ανελλιπώς τα πιάτα, απλώς όμως ξεπλένοντάς τα, χωρίς ποτέ να χρησιμοποιεί σαπούνι, κι έτσι κάθε πιάτο, μικρό ή μεγάλο, κάθε φλιτζάνι, έφερε πάνω του ένα στρώμα σκούρας γλίτσας. Σε όλο το σπίτι, οι κουρτίνες των παραθύρων, που ήταν συνέχεια τραβηγμένες, είχαν φθαρεί τόσο πολύ, που η παραμικρή κίνηση μπορούσε να τις κάνει κομμάτια. Υγρά είχαν στάξει πάνω στα έπιπλα λεκιάζοντάς τα, το τζάκι δεν έβγαζε ποτέ αρκετή ζέστη, το ντους δεν δούλευε. Το σπίτι είχε φθαρεί, σου προκαλούσε κατάθλιψη μόλις έμπαινες μέσα. Ένωθες σαν να έμπαινες στο σπίτι ενός τυφλού.

Οι φίλοι του και η οικογένειά του, αντιλαμβανόμενοι πόσο τρελά ζούσε μέσα σ' αυτό, τον πίεζαν συνέχεια να το πουλήσει και να μετακομίσει κάπου αλλού. Εκείνος όμως κατάφερνε πάντα να τους αποκρούει με ένα διπλωματικό: «Είμαι ευτυχισμένος εδώ» ή «Το σπίτι μου ταιριάζει περίφημα». Στο τέλος, πάντως, αποφάσισε να μετακομίσει. Λίγο προτού πεθάνει. Στην τελευταία τηλεφωνική συνομιλία που είχαμε ποτέ, δέκα μέρες προτού πεθάνει, μου είπε ότι το σπίτι πουλήθηκε και ότι θα έφευγε αποκεί την 1η Φεβρουαρίου, ύστερα από τρεις εβδομάδες περίπου. Με ρώτησε αν υπήρχε στο σπίτι κάτι που θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω και του υποσχέθηκα να πάω να τον επισκεφθώ μαζί με τη γυναίκα μου και τον Ντάνιελ με την πρώτη ευκαιρία. Πέθανε προτού βρούμε αυτή την ευκαιρία.

PAUL AUSTER

“Τη μια μέρα υπάρχει ζωή... Κι έπειτα, ξαφνικά, υπάρχει θάνατος. ”

Έτσι ξεκινά αυτός ο πολύ προσωπικός και συγκινητικός στοχασμός του Paul Auster με θέμα την πατρότητα.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου με τίτλο «Πορτρέτο ενός αόρατου ανθρώπου», ο συγγραφέας αποκαλύπτει τις αναμνήσεις και τα συναισθήματά του μετά τον θάνατο του πατέρα του — ενός απόμακρου, ελάχιστα εκδηλωτικού, σχεδόν ψυχρού ανθρώπου. Καθώς φροντίζει τις υποθέσεις του πατέρα του και σκαλίζει τα υπάρχοντά του, ο Auster ανακαλύπτει ένα οικογενειακό μυστικό: έναν φόνο που χρονολογείται εξήντα χρόνια πριν, ο οποίος θα φωτίσει τον απροσδιόριστο χαρακτήρα του πατέρα του. Στο δεύτερο μέρος, με τίτλο το «Βιβλίο της μνήμης», η οπτική γωνία μετατοπίζεται από την ταυτότητα του Auster ως γιου στον ρόλο του ως πατέρα. Μέσα από ένα μωσαϊκό εικόνων, συμπτώσεων και συνειρμών ο αφηγητής, ο Α., συλλογίζεται τον χωρισμό του από τον δικό του γιο, τον ετοιμοθάνατο παππού του, αλλά και τη μοναχική φύση της αφήγησης και της συγγραφής.

Το τρίτο μέρος είναι μια συνέντευξη του ίδιου του συγγραφέα στην πανεπιστημιακή I. B. Siegmundfeldt με θέμα την *Επινόηση της μοναξιάς*, περίπου τριάντα χρόνια μετά την έκδοση του βιβλίου, η οποία δημοσιεύεται για πρώτη φορά στην παρούσα έκδοση.

«Η *Επινόηση της μοναξιάς* είναι ένα βιβλίο για έναν άνδρα μόνο σ' ένα δωμάτιο, και συγκεκριμένα για εμένα. Αυτό που συμβαίνει όταν είσαι μόνος είναι ότι καταλαβαίνεις πως εντός σου κατοικούν κι άλλοι. Εντός σου κατοικούν κι άλλοι, και εσύ υπάρχουνεις ως άτομο μόνο σε συσχετισμό με τους άλλους».

Paul Auster

ISBN 978-960-566-387-2

9 789605 663872

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 6387